

Det Anarkistiska Biblioteket

William Godwin - Anarkismens förste vetenskaplige teoretiker och apostel

Albert Jensen

Albert Jensen

William Godwin - Anarkismens förste vetenskaplige teoretiker och apostel
1916

REVOLUTIONENS FÖRKÄMPAR V WILLIAM GODWIN ANARKISMENS
FÖRSTE VETENSKAPLIGE TEORETIKER OCH APOSTEL AV ALBERT
JENSEN STOCKHOLM AXEL HOLMSTRÖMS FÖRLAG A. J. Lindgrens
Boktryckeri, Falköping 1916.

sv.anarchistlibraries.net

1916

Innehåll

I.		3
	Liv och verksamhet.	3
II.		13
	Tidsmiljö och idéer.	13

genomruttet det var, hur orättfärdigt det var, hur naturstridigt det var och hur det måste raseras i grunden för att det över huvud taget skulle kunna råda ett fritt tillstånd, som tillät individerna att följa sina böjelser och tillät dem att utveckla sina individuella anlag och njuta den fulla lyckan av livet. Ingen har förut så fullständigt vågat att riva ned hela den gamla lögnbyggnad, som det på privategendom byggda samhället är och så blotta all dess uselhet. Och icke allenast stanna vid det, men också vända denna negativa kritik till positiv verksamhet och draga upp linierna för ett nytt samhälle, linier som i det stora hela komma att bli giltiga för den kommande nyuppbyggande verksamheten när det gäller att ersätta den gamla samhällsbyggnaden med en ny, därför att de voro så radikalt orädda och följdriktiga.

Som slutord vilja vi anföra vad hans dotter Mary, som sedermera blev Mary Shelly, hustru till den berömde engelske skalden, skrev om honom:

”Egendomligt må det förefalla, att någon med sitt hjärtas hela uppriktighet skulle tro, att det under den mest absoluta friheten icke skulle kunna existera några laster! Min far trodde det. Denna tro var den fasta grundvalen för hans samhällsideal, slutstenen på den sköna rättfärdighetsbyggnad, genom vilken han ville förena hela den stora mänskliga familjen.”

I.

Liv och verksamhet.

I William Godwin möta vi ingen handlingens man. Han var den forskande tänkaren, vetenskapsmannen. Han förkastade våldshandlingar, och trodde icke ens på ”organiserad propaganda”. Endast genom påverkning man och man emellan och genom litteratur, var det tänkbart att kunna påverka och omforma samhället.

Vi må emellertid icke tro, att icke Godwins liv hade sina stormar och sina strider. Vid en tidpunkt, då det var farligt att hysa så rebelliska meningar, som dem Godwin hyste, eller över huvud taget att ha en mening, som gick emot det härskande systemet, trädde han modigt upp till försvar för vänner, som redan befunno sig i ”rättvisans klor” och voro hotade både till frihet och liv. Hans djärva logik, med vilken myndigheternas ränker söndertrasslades, räddade vännerna. Och kanske samtidigt hans eget liv!

Tyvärr dukade han under för fattigdom och näringsbekymmer och kom på ålderdomens dagar i beroende av regeringen. Och så slutade hans liv nästan som en fars – eller som en tragedi, om man så vill. Den man, som hänsynslösare än någon annan teoretiskt bekämpat regeringen, böjde sig för regeringen, tog nådesmulor ur dess hand.

Men i grund och botten var Godwin under hela sin levnad samme rebell i sitt tänkande. Han gav aldrig avkall på sina idéer, fast han slöt dem inom sig själv. Han gjorde vad millioner andra göra i det dagliga livet: han höll icke stånd mot näringsbekymren, men teg med sina meningar.

Själv skrev han på sista bladet i sin dagbok:

”Allt under solen är ovisst... En människa kan icke säga vad som komma skall, i vilka trängande förhållanden hon kan bli driven, vilka prövningar, uthärdanden och strider, vilket armod och vilka lidanden, som förestå henne.”

Man lever blott en gång, och de flesta falla så lätt undan för livets hårda prövningar. Men, som Krapotkin säger om dem: ”Låt honom gå; det bästa som levde i honom, har han gett oss!”

William Godwin, som föddes den 3 mars 1756 i Wisbeach, Cambridgeshire i England, var det sjunde barnet i en mycket religiös familj. Hans far var predikant i en dissenterförsamling. Hans mor synes ha varit en äkta engelsk bigott med ganska inskränkta själsförmögenheter.

I denna med religiös vidskepelse fyllda miljö växte nu William upp. Hela hans utveckling kom naturligtvis in under religiöst inflytande. I sina biografiska utkast talar Godwin själv med bitterhet om denna tid. Hans fysiska konstitution var mycket svag, men hans föräldrar bekymrade sig mycket mer om hans själ än om hans kropp.

Redan vid åtta års ålder förklarade William sig vilja bli präst. Han kände redan då en stor del av bibeln och den religiösa atmosfären verkade så, att han ofta ställde sig på en stol i köket och höll ljugande och exalterade predikningar för den menighet som kökskärnen och husgerådssakerna fingo föreställa.

År 1772 dog hans fader och redan året därpå gick han in vid Hoxton College för att studera till präst. Om sina studieår skriver Godwin:

”Under mina studieår, och framdeles, var jag outröttlig i sökande efter sanning. Jag läste alla skriftställare av större betydelse, som uttalade sig för eller emot treenigheten, syndafallet, och de mest omstridda religiösa lärosatserna... Under en hel sommar stod jag upp klockan fem om morgonen och gick till sängs först vid midnatt för att vinna tid till teologiska och metafysiska studier. Och under denna tid bildades det hos mig, genom det förvirrade läsandet av allt möjligt, en slags åskådning om materialism, immaterialism, frihet och nödvändighet, som inget senare fullkomnande av mitt förstånd väsentligt förändrade.”

År 1777 stod Godwin för första gången på predikstolen i en dissenterförsamling. Men snart började han anfäktas av religiösa tvivel, vilka i hög grad förstärktes genom studiet av Priestley, en individualistisk, kristlig materialist, full av de underligaste motsägelser. 1781 lämnade han sitt predikarekall och for till London, där han fick en blygsam anställning vid en tidskrift: ”English Review”. Och omkring två år senare bröt han fullständigt med sin gamla tro och utvecklade sig till ateist.

Den tid som nu började för Godwin, var en tid som kännetecknades av ekonomisk knapphet och relativt hård kamp för existensen. Under denna tid gjorde han bekantskap med Thomas Holcroft, en person som fick stort inflytande på Godwin, och utan vars bekantskap Godwin måhända aldrig kommit att

följa sin egen vilja, så länge står fördomen livligt på vakt. Så länge jag strävar efter att besitta en kvinna uteslutande för min egen räkning, och samtidigt förbjuder min granne att för henne visa sina kanske överlägsna egenskaper, och därigenom uppnå samma resultat, gör jag mig skyldig till ett av de avskyvärdaste monopolherravälden...

Äktenskaps avskaffande skulle icke få några som helst dåliga följder. Vi äro i allmänhet benägna att föreställa oss detta som blivande orsak till lössläpande av den brutalaste lusta. Men i verkligheten förhåller det sig så med dessa positiva lagar, som med alla andra lagar, som stiftats för att hålla våra laster tillbaka, att de irritera och förvärpa lustarna. Därvid kan man alldeles lämna ur räkningen, att samma känslor av rättfärdighet och lycka, som i ett tillstånd av lika egendomsrätt borttager den onormala smaken för lyx, också skulle komma att förminska alla våra obehöriga böjelser av alla slag; de andliga fröjderna skulle komma att triumfera över sinnlighetens.”

Egendom är monopol och mannens eganderätt till kvinnan ett av de skändligaste bevis på att livegenskapen ännu icke är avskaffad i vår tid.

Godwin predikade den fria kärleken, det tillstånd som tillåter mannen såväl som kvinnan knyta förbindelser fullkomligt efter sina egna böjelser. Utan avskaffande av det bundna äktenskapet kan man aldrig tala om en fri mänsklighet. Möjligen om frihet för den ena halvparten av människorna, för männen, men aldrig för kvinnorna. Männen ha ju alltid förstått att hålla sig skadeslösa, men ve de kvinnor som försökt att pocka på sina individuella rättigheter. Kvinnans frihet kan icke bestå utan de sexuella förbindelsernas frihet. Och friheten för mannen finns ju heller icke. Med den äktenskapliga egendomsrättens upphävande faller en av tidens avskyvärdaste former för egendomsrätt bort.

Då Godwin skrev sin ”Politisk rättfärdighet” var han ateist. Den religiösa barlast som hade hämmat hans utveckling under barndomen fanns icke längre hos honom. Han hade kastat den av sig. Ingenting hindrade honom längre från att låta sin djärva tanke flyga fritt som örnen och få en överblick över hela det sociala livet, hela den historiska utvecklingen. Ty Godwin kom icke till sitt resultat genom spekulationer – då hade det icke varit av synnerligen stort värde – men han nådde fram till sitt tänkandes slutmål genom outröttlig forskning och genom ett strängt vetenskapligt tillvägagångssätt.

Han blev som sagt anarkismens förste vetenskaplige teoretiker. Väl har det funnits män före honom som nu och då visat sig besitta anarkistiska böjelser, och tid efter annan sagt en anarkistisk sanning, men det har icke funnits någon som så konsekvent tagit upp det rådande systemet till kritik och visat hur

Om det gives något i ett jämlikhetsmässigt egendomssystem, som begränsar denna princip, så äro invändningar berättigade. Men om systemet – så som det ofta blir framställt – skulle vara ett tvångets, regeringens och föreskrifternas system, då står det utan tvivel i motsättning med samtliga principer i mitt verk. I verkligheten behöver ett system av ekonomisk likhet inga inskränkningar eller övervakningar, av någon som helst art. Det är icke ens nödvändigt att arbeta gemensamt, spisa gemensamt, eller ha gemensamma förrådskammare. Allt detta är blott svaga och förfelade medel, ägnade att göra intrång på andra, utan att vara i stånd till att öva inflytande på andras uppförande. Om man icke kan genomsyra samfundets hjärta med sina åsikter, så skall man icke vänta något av brutala föreskrifter. Men kan man detta, då är varje föreskrift överflödig. Befallningens system var visserligen organiserat i Spartas militära författning; men detta är ovärdigt för sådana människor, som icke ägna sig åt andra saker än förnuftets och rättfärdighetens. Man må akta sig för att göra människorna till maskiner. De skola själfva behärska sig genom ömsesidig förståelse.”

Godwin behandlar äktenskapets problem under samma kapitelrubrik som egendomsproblemet. Och han har sannerligen haft goda skäl för att behandla spörsmålet om den sexuella friheten under egendomskapitlet.

Kvinnan var det första objekt som mannen utkorade till sin privategendom. Med henne bildade han familjen, vilken som institution betraktat ingenting har att göra med mannens och kvinnans könsliga förening. Den tidigare stamgemensamheten, moderrätten, gick under. Så utvecklade sig auktoritet och privategendom med sina otaliga dubbelansikten och onaturligheter och så blev det möjligt att utsträcka herraväldet över levande väsen: kvinnor, slavar, krigsfångar o.s.v., även till att gälla för döda saker och föremål. Grundpelarna till staten och privategendomen voro lagda.

”Äktenskapsinstitutionen är ett bedrägeriets system, och människor som dagligen förvränga sina omdömen i alla frågor om livsföreningen, måste naturligtvis också ha en förkrympt mening i all andra frågor. Vi borde visserligen så snart som möjligt befria oss från våra missgrepp, men man lär oss i stället att bevara dem. Äktenskapet är en lag och den sämsta av alla lagar. Vad vårt förstånd än må lära oss om en person, vilka fördelar det än visar oss att en förening med denna skulle innebära, vilket värde det än påvisar hos den ena i motsättning till den andra – så äro vi dock alltid förpliktade att iakttaga lagens föreskrifter, men icke vad rättfärdigheten kräver... Därtill kommer också att äktenskapet är ett egendomsförhållande och det värsta av alla egendomsförhållanden. Så länge man med fasta institutioner förbjuder två människor att

skriva sitt anarkistiska verk. I motsats till Godwin var Holcroft en revolutionär i ordets egentliga bemärkelse och en outtröttlig agitator för sina idéer.

Ingen av dem hade emellertid vid denna tid någon utpräglad åskådning. Det behövdes den franska revolutionen för att de med flammande klarhet skulle komma till förståelse med sig själva och med tiden. Om revolutionens utbrottsår, 1789, skrev Godwin:

”Detta var revolutionens år. Mitt hjärta slog högt av frihetens entusiasmerande känsla. I princip var jag redan sedan nio år republikan och hade med stor tillfredsställelse läst Rousseaus, Helvetius’ och andras arbeten, varibland de populäraste franska skriftställarna. Hos dem blev jag bekant med ett mera allmängiltigt och filosofiskt enklare system än hos största delen av de engelska skriftställare som behandlade politiska saker. Och jag kunde icke annat än hysa de bästa förväntningar, av en revolution, vars förelöpare voro sådana skrifter. Dock var jag långt ifrån att godkänna allt vad jag redan i början av revolutionen såg... Icke ett ögonblick upphörde jag att ogilla pöbelregering och våld, de impulser som män låta gå ut över varandra, så snart de stå samman i en massa. Min önskan var sådana politiska förändringar som kommo från förståndets klara ljus och hjärtats uppriktiga, generösa känsla.”

”I taktiskt avseende”, säger Pierre Ramus i sin förträffliga monografi över Godwin, ”skulle man kunna sidoställa honom med Tolstoy, fast han i vetenskaplig forskningsgrundlighet, i form, som också i medel, är denne långt överlägsen.”

Godwin undvek på det strängaste, att på något som helst sätt söka rättfärdiga våldet som medel till målet. Hand i hand med hans ytterliga förnekande av varje användning av våld, gick hans försmående av varje organiserad propaganda. Men åtminstone det senare får man försöka att förklara ur tidsförhållandena. Godwin menade att varje sammanslutning, som kom till stånd för att göra propaganda för dylika frihetsidéer, skulle komma att bli behandlad av regeringen, som en sammanslutning av konspiratörer. Den gången skulle det säkerligen också blivit följden. Det skulle således vara praktiskt omöjligt, menade Godwin, att organisera propagandan.

Men det var också partibandets fara Godwin här skådade i andanom. ”I hans förkastande av det trånga partibandet och den varje partiherravälde nödvändigt följande disciplinen, som förkrymper individernas intelligens och initiativ, och dess ersättande med den fria verksamheten hos den av en inre drift drivne meningenshängaren, som i den moderna anarkistiska rörelsen funnit en lysande förverkling, ligger till och med något absolut banbrytande.” (Ramus). Det var därför mera organisationstvånget än organisationen han motsatte sig,

ty själv var han vid denna tid medlem av ”De revolutionära”, en klubb av yngre och äldre män med illustra namn och livliga sympatier för den franska revolutionen. Hans motvilja riktade sig således icke mot en sammanslutning av liktänkande eller nära sympatiserande, utan snarare mot konspirativa organisationer och partier med trånga band.

Den franska revolutionen, jämte studium av de mest avancerade idéer, förde Godwin slutligen (år 1791) till den politiska och ekonomiska åskådning, det frihetssystem, som i våra dagar går under benämningen ”kommunistisk anarkism”. Godwin kallar själv dessa år för ”mitt livs huvudkris”. Samma sommar uppgav han sin förbindelse med ”New Annual Register”, i vilken han medarbetade under sju år. Samtidigt uttalade han den förhoppningen, att han framdeles måtte slippa att skriva vid andra tillfällen än då han kände sig manad till det. Med sin förläggare slöt han en överenskommelse om utgivande av ett arbete om ”de politiska principernas väsen”. För den unge Godwins fantasi reste sig en bemärkt framtid. Han drömde om att bli en ny Adam Smith. Vad denne varit på det ekonomiska området ville han bli på det politiska. Hans drömmar har heller icke gäckat honom, om han väl ännu icke erhållit samma beröm som Smith, och om än Godwins utveckling förde honom längre än han själv drömde.

Nu började det så att säga ett nytt liv för Godwin, som ägnade sig uteslutande åt sitt vetenskapliga arbete. Hittills hade han flyttat från den ena platsen till den andra i London, men den uppgift som förelåg honom krävde att han satte sig fast på ett bestämt ställe för att kunna samla allt nödvändigt material och för övrigt systematisera arbetet. Han drog sig tillbaka från sina umgängesväner och upprätthöll förbindelsen endast med ett par av dem, huvudsakligen med Holcroft. Om denna tid skriver han själv: ”Jag var ivrig om att icke ge ut en enda penny, som icke framkallade den förnimmelsen hos mig, att jag därigenom var en värdefull tjänare för allmänheten. Och på alldeles samma sätt som jag var obenägen att ge ut pengar, var det mig också motbjudande att förtjäna pengar annat än i liten måttstock.”

Han förde ett ytterst regelbundet, nästan automatiskt liv. Mellan klockan sju och åtta stod han upp och läste någon av de klassiker som han hade till hands. Från nio till tolv sysselsatte han sig med litterärt arbete och skrev på sitt stora verk. Egendomligt nog kunde Godwin icke förlänga denna arbetstid utan att hans tänkande blev mindre skarpt. Hans läkare förbjöd honom också att skriva mer än tre eller fyra timmar per dag; därigenom behöll han också sin anliga vigör ända till sin död, vilken inträffade vid mycket hög ålder.

sina ärftliga rättigheter. Naturligtvis kunna sådana förhållanden icke främja någon arbetsglädje, och så kommer individens ädlaste egenskaper till att ligga obrukade och gå förlorade. Denna egendomsordning fostrar en förnedrande känsla av beroende, av slavisk underdånighet gent emot de rika, som sitta inne med all makt.

Förtryckets, underdånighetens, bedrägeriets ande – det är allt utväxter på vårt egendomssystem. De stå fientligt i vägen för mänsklighetens fullkomning och andliga utveckling. Hämnens, avundsjukans, ondskans laster äro alltid dess följeslagare. Allt detta kommer att försvinna under ett annat egendomssystem, där alla samfundsmedlemmarna ha tillgång till det gemensamma överflödet. Ingen skulle bli sin grannes fiende. Alla blevo befriade från de själsmördande bekymren för näring till kroppen, och det blev plats för en högre intellektuell utveckling.

De härskandes njutningslystnad är folkets nöd och död. Ju mera förhärjande och utsvävande de uppträda, desto förfärligare och mera mördande verkningar få de på det arbetande folket. All verksamhet koncentrerar sig kring att skaffa sig besittningsrätt till egendom, som bildar grundlaget för allt annat, som är nyckeln till makt, ära, ryktbarhet och glans. Och det ohyggligaste är, att folken låta slå sig till kämpar för sina värsta fiender och undertryckare och offra liv, hälsa och lycka för dem.

Ty vad annat är väl egentligen krig, än den ena rika härskande klassens begär att med staten som verktyg sätta sig i besittning av det andra landets rikedom? Detta rovbegär är en direkt frukt av den privata egendomen och statens skyddsmurar – alltså monopol! – omkring densamma, och det utbreder olycka, blod och rov över hela jordens yta.

”Det är egendomen som sammansmälter människorna till en gemensam massa och förvandlar dem till en brutal krigsmaskin. Så länge denna källa till avundsjuka och korruption består, så länge är det fåfängt att tala om den universella freden.”

Godwin har konsekvent förkastat varje tillstymmelse till tvång i sin kommunism. Det är den frihetliga, icke den auktoritära, kommunismen han predikar: ”Dock, när vi aldrig skall handla oberoende av förnuffets princip, aldrig rygga tillbaka för en ömsesidig uppriktig kritik, då är det också uppenbart att vi skola vara fria till alla sidor till att kultivera vår individualitet och följa vårt eget omdömes ingivelser.

sin ohygglighet, och som varken är mer eller mindre än monopol egendom. Uppkomsten av familjebesittningar och dess nedärvning till den "laglige" arvtagaren, och girigheten efter att föröka denna egendom, förde till grundandet av denna auktoritära känsla, som till en början blott härskade i familjens sköte, men som i sin fortsatta utveckling utkristalliserade sig i staten.

Denna stat framsprang vanligtvis ur krig, infall och vapenmakt. Blott mera sällan växte den småningom fram till sin despotiska form, genom att den först senare, under mera framskridna etapper med hjälp av religionen usurperade den makt och milda överhetsauktoritet, som till en början förlänats den till främjandet av allas väl och fredsbehov. Men hela statens historiska verksamhet, dess uppkomst och mångfaldiga intriger, skulle vara obegripliga, om vi icke visste, att det bakom allt detta låg en kardinalfråga: Egendomen.

Då egendomen hade tillryggalagt denna sin utveckling, från gemensamhetsegendom först och främst hade blivit familjeegendom (varigenom familjen blivit egendomens första skyddsvakt), gällde det för de nya besittarna att göra sin egendom "rättsmässig" gällande. I sina konsekvenser måste detta leda till att de individuella och sociala strävandena, som hittills harmoniskt sammanmält med allas väl, nu blevo uppdelade och splittrade efter de klasslinjer som egendomen uppdrog genom att dela folket i egendomsbesittande och egendomslösa. Detta ledde i sin ordning till, att de samhällslager, som blivit egendomsbesittande, vidmakthöll staten som en makt- och våldsinstitution, som kunde skydda egendomen och hålla de besegrade klasserna nere. Och omkring denna axel har sedan statslivet ständigt roterat. Alla förändringar i statsorganisationen, alla reformer och alla nyheter, ha haft till mål att konservera och göra egendomsmonopolets karaktär fossil och orubblig.

Från rättfärdighetens ståndpunkt kan det icke få lov att bestå någon privategendom, säger Godwin rent ut, utan omsvep. En kaka bröd tillhör den som mest behöver den, alltså de hungriga. Men detta är icke tillräckligt. Det vore blott ett rent etiskt krav. Varje människa har icke allenast rätt till det nakna existensminimum; hon har rätt att kräva välgång och välstånd. Så mycket mer, som den ena människan blott är lite överlägsen den andra, och alla ha ungefär samma behov och samma krav på livet. Och därvid behöva vi icke ens rygga tillbaka för tillfredsställandet av behoven efter lyx. En bonde förbrukar icke stort mer än tjugonedelen av den gröda han frambringar.

Att arbetet är källan till all rikedom är för Godwin en given sak. Han går ut från denna ståndpunkt och påvisar hur de som arbeta hårdast knappast kunna livnära sig, medan de som slösa bort sin tid simma i överflöd tack vare

Äntligen var han färdig med sitt arbete, som fått titeln: "En undersökning över politisk rättfärdighet och dess inflytande på allmän dygd och lycka". ("An Inquiry concerning Political Justice and its Influence on General Virtue and Happiness"). Det utkom i tre kvartsband till ett pris av tre guineas (ungefär 56 kr. i svenskt mynt).

Med denna bok vann Godwin samma ryktbarhet som sin tids berömdaste män. Han fick många vänner genom sin bok, men också många fiender. Och det dröjde icke länge förr än han kände sig hotas av den institution, som han så oförskräckt och radikalt kritiserat: statens svärd hängde över hans huvud.

Den franska revolutionen kunde icke undgå att också sätta spår i Englands politiska och intellektuella liv. England genomströmmades vid den tiden av individualistiska frihetsidéer, och de historiska händelserna på den andra sidan kanalen gav ständigt nya exempel på hur dessa idéer skulle kunna förverkligas. Inget under då, att den engelska regeringen, som trots sin "liberalism" dock icke var och aldrig blivit något annat än de privilegierades regering, med stigande ängslan betraktade den växlande revolten och i andanom såg samma scener utspelas på engelsk mark. Och i den gamla, falska föreställningen att folkets växande trängtan efter frihet måste slås ned med våld, grep den i sin skräck till de mest drakoniska förhållningsregler. Alldeles som senare de första sammanslutningarna mellan arbetarna behandlades som "högförräderi" och de första "trade unions" (fackföreningar) betraktades som sammansvärjningar, så kallade också den dåvarande regeringen varje förening, om än aldrig så oskyldig, för en sammansvärjning.

De första slagen riktades mot män som Palmer, Skirving och Muir. De blevo dömda till fjorton års deportering endast för fullständigt harmlös och ofarlig agitation. Saken kom upp i parlamentet, men naturligtvis utan resultat. Godwin skrev då ett längre brev till "Morning Cronicle", i vilket han angrep regeringen på det häftigaste.

Redan dessförinnan hade också Godwin tilldragit sig regeringens uppmärksamhet genom sin bok om "politisk rättfärdighet". Det är egentligen märkligt nog, att han kunde komma ifrån hela denna historia så lätt, då ju hans bok var det mest tillspetsade angrepp mot statsinstitutionen som tänkas kunde. Men det torde snarast ha berott därpå, att regeringen var av den åskådning, att en bok som kostade tre guineas icke kunde bli farlig för staten, då de fattiga, som den möjligen kunde öva inflytande på, icke hade råd att anskaffa arbetet. Regeringschefen lät till och med undfalla sig dessa klassiska ord: "En treguineasbok kan aldrig göra stor skada bland dem som icke kunna undvara tre skilling." Denna uppfattning höll dock icke helt streck, ty enligt "Gentelmans Magazine"

(juni 1836) blev boken så populär, att även de fattigaste hantverkare samlade samman pengar för att kunna köpa den gemensamt.

Godwin hade, som sagt, blivit "misstänkt" och han förstod mycket väl, att det nästa gång måste bli hans tur. Han kände hur regeringens hämnd kom allt närmare, när det 1794 anlades process mot en av hans vänner, Joseph Gerald, vilken insupit sina republikanska idéer under några års vistelse i Amerika. Gerald bekände öppet sin republikanska åskådning och förklarade i ett djärft försvarstal inför domstolen, att han var beredd att offra livet för sina idéer. Domaren avbröt honom och förklarade, att redan ett sådant yttrande i och för sig var högförräderi. Gerald blev dömd till femton års deportation, vilket för hans svaga konstitution var detsamma som döden.

Karaktäristiskt för Godwin är det brev, som han skrev till Gerald innan rättegången: "Låt mig framför allt be dig om att avstå från hårda ord och bittra utfall. Visa dem, att du icke är grym utan god, att du eftersträvar allas väl. Sanningen kan aldrig vinnas genom häftighet, våld och hämndlust. Den är aldrig så stark som hos det fasta, behärskade sinne, som varken ger efter för vrede eller fruktan..."

Allmänheten behöver män med sådan sinnesjämvikt, som icke låter sig förbittras av någon förföljelse. De edsvurna, hela världen, skall erkänna ditt värde, om du visar dig som en sådan man. Låt därför ingen uppbrusning blanda sig i ditt heliga verk.

Farväl! Hela min själ följer dig; du representerar oss alla..."

Men ännu närmare kom regeringens hämnd. Den planerade en stor kupp, som, om den lyckats, otvivelaktigt också skulle dragit Godwin med i fördärvet. Icke mindre än tolv av Godwins intimaste vänner blevo anklagade, bland vilka även den förut omtalade Holcroft befann sig. De anklagades allesamman för högförräderi – därför att de inkallat en konferens och samtidigt kastat ut en plan om hur man skulle kunna öva inflytande på förhållandena så, att man fick inkallat årliga parlamentcessioner!

Saken hade avanserat så långt, att det lyckats regeringens advokater, att med juridiska spetsfundigheter sätta de fjortons liv i största fara. Det såg tröstlöst ut! Då beslöt Godwin sig för att gripa in och med sin oböjliga logik riva sönder regeringens ränker.

Godwin skrev sitt evigt minnesvärda brev till justitieministern och besegrade denne i kraft av sin intelligens. Brevet var också i stånd till att resa en viss indignation bland massorna. Logik, denna hårda, engelskt-nyktra men obetvingliga logik, var det med vilken han ryckte justitiemakten in på livet. Med lagens hjälp skulle man strypa de anklagade; samma lag lånade Godwin,

Godwin nådde slutligen fram till det erkännande, att staten och regeringen borde avskaffas. Men han tänkte sig en övergång med en slags modifierad nationalförsamling. Hur skulle då denna nationalförsamling se ut? Skulle den ha rätt att utdela befallningar till samfundets olika medlemmar? Eller är det nog om den helt enkelt uppfordrar dessa till samhällelig medverkan omh medelst argument och skäl söker övertyga dem? Det är möjligt, att det första blir nödvändigt till en början; det senare blir snart nog tillräckligt. Med partiandans utrotande och samfundssystemets förenklande skulle förnuftets röst kunna göra sig hörd. En appell från nationalförsamlingen till de olika distrikten i landet skulle icke förfela att vinna alla tänkande människors bifall, så framt icke förslaget rent av vore sådant, att det icke borde främjas.

Människan är icke ond av naturen. Hon skulle aldrig komma att vägra att låta övertyga sig, om hon icke vore vand vid det nuvarande samhällets bakslughet och falskhet. Förenkla samfundsförhållandena så, att det blir plats för människornas fria utveckling – och de skola alla bli dygdiga och förnuftiga. Då skall det också bli tillräckligt för en jury att utdela råd. Det skall bli tillräckligt för juryn att tala förnuft med dem, som begått någon förseelse, och de skulle komma till att inse sitt felgrepp. Men skulle det också i något fall bli så, att det icke hjälpte med blotta föreställningar, då skulle de missförhållanden, som kunde utspringa från dessa omständigheter, bli mindre betydande, än de som utspringa från de auktoritära domstolarnas våldsutövningar.

Då juryerna slutligen upphöra med att uttala domar och nöja sig med att inbjuda de stridande parterna, att diskutera tvisteämnet, då våldet stegvis blir avskaffat och man blott förlitar sig på förnuftet – skola vi då icke en dag finna, att juryerna som sådana, liksom varje annan form för sådana offentliga institutioner, komma att bli lagda till sidan som onödiga? Skall icke då en klarseende mans uttalande bli lika verkningsfullt som tolv?

Det är ett av de anmärkningsvärdaste utvecklingsskederna av mänsklig fullkomning, som vi då komme att träda in i. Med vilken glädje må icke en var människovän emotse denna lyckoförkunnande period, då alla politiska regeringar och auktoritära institutioner upplösas! Avskaffandet av detta brutala pinoredskap, som varit den oupphörliga orsaken till alla mänsklighetens laster och som i sig förena alla de mångahanda missförhållanden, som icke komma att försvinna på annat sätt än genom en fullständig utrotning.

Egendomen, som först hade formen av gemensam besittning, kom med tiden att delas upp i familjebesittningar, privata, monogama familjers besittning, vilket åter förde till den form för privategendom, som vi ännu har kvar i hela

Egentligen vore det rättvisans uppgift att skilja mellan människornas egenskaper i stället för att sammanblanda dem med varandra. Så ofta det förekommer ett nytt fall, visar det sig hur otillräcklig lagen är. Och hur skulle det kunna vara annorlunda? Lagstiftare besitta icke den egenskapen att kunna förutse allting. Men så kommer det sig, att ett rättsfall blir avdömt efter en lag som kan tillämpas, men som lagstiftarna aldrig tänkt sig tillämplar i ett sådant fall. Rättsfallen bli underkastade advokaternas och domarnas godtyckliga spetsfundigheter. Om en rättstjänsteman företräder den anklagande parten, möjliggör hans juridiska bildning honom att med den tränade spetsfundigheten finna så många anklagelser och överträdelser som lagen aldrig tänkt sig; företräder han däremot den anklagade, möjliggör samma juridiska bildning honom att finna lika många undanflykter, som reducerar lagen till noll. Därför blir det evigt nödvändigt att göra nya lagar, som förbättra de gamla så, att de kunna passa för nya fall. Och man kan omöjligt se någon ända på denna lagfabrikation.

Man stiftar lagar för att den enkle samfundsmedlemmen skall klart kunna veta vad han kan förlita sig på och vad som är ”rätt”. Och likväl äro de lagkloka ständigt oense om utfallet av en process. Det kan hända, att den berömdaste advokat, den störste kännaren av lagarna och dess mening, förklarar klienten, att lagen är i detta fallet så klar, att det icke finns något tvivel om att han skall vinna sin process. Och fem minuter senare blir han dömd av den mest ansedde domaren som skyldig! Och båda de stora juristerna åberopa sig på lagen och dess ”solklara” formulering.

I stället för lagens princip sätter Godwin förnuftets princip:

”Den sanna princip som borde intaga lagens plats, är förnuftets princip... Mot denna princip kan det icke resas någon invändning från vishetens ståndpunkt. Man kan icke antaga, att det icke skulle finnas människor, som nådde upp till lagens andliga höjd och intellektuella utrustning. Vi kalla ofta lagarna våra förfäders vishet. En märklig beskyllning! De äro oftare dikterade av deras lidelser, skygghet, avundsjuka, havandesjuka och en maktsjuka som icke känner några gränser. Äro vi icke ständigt nödgade att på nytt revidera denna så kallade vishet från våra förfäder, ge den nya former, förbättra den genom att avkläda den deras okunnighet och fördöma dess intolerans? Men om vi kunna finna män ibland oss, vars vishet går upp emot lagarnas, då kan det argumentet knappast upprätthållas längre, att de sanningar, som de ha att meddela världen, skulle bli sämre om ingen auktoritet vakade över dem, än de sanningar, från vilka de rycka undan grunden, på vilken dessa sanningar stödjä sig.”

stälde sig på dess grund och med dess skärpa parerade han med lätthet de listiga statsrepresentanternas anfall på de tolv människornas liv. Hans brev nådde snart fram till offentligheten som bemäktigades av en ovanlig förtrytelse, då Godwin i sin skrivelse avslöjade alla regeringens planer mot dessa dagars mest framstående reformatorer och revolutionärer.

Hittills hade man allmänt antagit, att man hade upptäckt en farlig sammansvärning; men nu föll det som fjäll från ögonen även på dem, som haft det mest obegränsade förtroende för statens rättfärdighet; och man såg nu, att det skulle ha begåtts en justitieförbrytelse, som det skett så många gånger förr och så många gånger senare. (Ramus).

Professor Georg Adler skriver i sitt förord till en tysk upplaga av en del av Godwins ”Politisk rättfärdighet”: ”Den gången, då de goda sällskapen förvisade radikalerna, då parlamentet var intaget i undantagslagar, då regeringen beredde sig att slå upp schavotter för högförrädare – den gången var Godwins beslutsamma uppträdande till förmån för frihetens principer en handling av stort mod.” Det är sant! Godwins handling var ingenting mindre än den, att rycka tolv män ur dödens käftar, som just höll på att sluta sig omkring dem!

Godwins öppna brev väckte en sådan förbittring och avväpnade regeringen till den grad, att domstolen var tvungen att frikänna de anklagade.

William Godwin förblev ogift till han var fyratioett år gammal.

Som yngling var han så ohjälplig, eller så likgiltig inför det svaga könet, att han i mitten av 1784 skrev ett brev till sin syster Hanna och bad henne utse sig en ledsagerska genom livet. Systemen drömde om att förena brodern med en av sina väninnor, men denna syntes icke ha gjort något intryck på Godwin. I varje fall finna vi honom ännu ogift då han uppnått sina fyratio år.

Vid denna tid blev han förälskad i en kvinna med ovanlig intelligens, Mary Wollstonecraft, författarinnan till ett arbete betitlat: ”Försvar för kvinnans rättigheter” (”Vindication of the Rights of Women”)

Mary Wollstonecraft var tre år yngre än Godwin. Hon hade redan en gång varit gift då hon den 27 mars lät viga sig vid Godwin i S:t Pancraskyrkan i London.

Vid denna ceremoni finna vi för första gången Godwin i någon allvarligare konflikt med sina egna idéer. I ”Politisk rättfärdighet” uttalar han sig starkt mot den legala formen för äktenskap, med hänvisande på, att en människa icke bör binda sig och sitt öde vid obekanta framtidsförhållanden. Och det egendomliga är, att förbindelsen ingicks med en synnerligen fördomsfri kvinna, som var av ungefär samma mening som han.

Godwin levde nu en tid i ett mycket lyckligt äktenskap med sin hustru, säkerligen den lyckligaste tiden av hans liv. Deras samliv gestaltade sig på ett mindre vanligt sätt. Godwins ofta uttalade mening, att det icke fanns något farligare och fördärligare för kärleken än den gråa enformigheten, ledde till att de bebodde var sin våning. Medan de hade sitt gemensamma hushåll i Polygon, Somers Town, hade Godwin hyrt sig några rum omkring tjugo steg längre bort, där han förde sitt självständiga privatliv. Tidigt på morgonen gick han in i sin studiekammare, och det förekom ofta att han förblev där flera dagar i sträck, arbetade, vilade och sov. Såväl han som hans hustru betraktade sig som tvenne fullständigt autonoma och självständiga individer, som var för sig tillfredsställda sina personliga, andliga och litterära intressen.

Denna fullkomliga autonomi för det individuella livet, betraktades av dem som heligt och oantastligt, och det sträckte sig precis så långt som de själva önskade. Båda skötte sina förbindelser fullt självständigt.

Men Godwins lycka blev kort. Redan samma år, eller i september 1797, fick hans hustru en flicka, den sedermera så berömda Mary Shelley. Modern fick emellertid sätta livet till vid födseln.

Denna händelse fick ett ödesdigert inflytande på Godwins livsföring. Hustruns död bröt honom nästan fullständigt och han blev aldrig mer den gamle Godwin.

Godwin hade nått sin andliga middagshöjd; efter hustruns död började hans nedstigning. År 1780 fick han ut ett drama, "Antonio" som även rev honom ned i en finansiell avgrund.

Hade Godwin velat sälja sin intelligens och penna, hade han säkerligen aldrig blivit så förglömd av sin samtid som han blev. Men han kämpade ännu som ett lejon för sin självständighet. Hans skaparkraft synes emellertid ha fått ett obotligt slag genom hustruns bortgång. Och nu följde slag på slag. Hans hälsa blev betänkligt vacklande och det lyckades honom icke att återvinna sina krafter under en rekreationsresa till Skottland. Misslyckandet av hans plan, att kunna vinna en trygg existens som scenisk författare, undergrävde hans självkänsla och arbetskraft än ytterligare. Han tappade nästan huvudet och hans äregirighet var djupt sårad. Ställd inför ekonomiska svårigheter, började han låna till höger och vänster hos goda vänner, och det enda sättet för honom att kunna återbetala en gammal skuld var att ta upp ett nytt lån och betala det gamla med. Så känd var han för att pungslå alla människor på lån, att hans vänner icke vågade föra honom tillsammans med personer, som icke kände honom tillräckligt, av fruktan att kompromettera sig själva.

dumhet, den är nödvändig så länge folket tror att den är outhärlig. Folkets underdånighet är grunden till regeringens makt. När folket slutar upp med att vara slavsinnat, när det reser sig i hela sitt väldiga majestät – då är regeringen varken stor, vis eller mäktig längre. Den måste fly och lämna fältet fritt för friheten och massans skapande kraft.

Vår tid har redan hunnit bli familjär med dessa idéer, men annorlunda var det på Godwins tid! Vad nu en var förmår tänka, och vad många hundratusenden nu öppet tala om, det var den gången något otroligt förmåtet, en djärvhet varom man icke hade drömt!

Men Godwin levde i en tid lämplig för studier över regeringens karaktär. Han "levde samtidigt med den stora franska revolutionen av 1789-1793 och såg med egna ögon hur regeringsauktoriteten, skapad under revolutionen och av revolutionen själv, i sin ordning hade blivit ett hinder för utvecklingen av den revolutionära rörelsen. Han var också på det klara med vad som försiggick i England under parlamentets täcke: plundrandet av de kommunala jordbesittningarna, försäljningen av inbringande poster, jakten på de fattigas barn och deras förflyttning från arbetshusen till Lancashires fabriker, genom agenter som reste England runt för detta ändamål, och hur massor av barn omkommo i dessa fabriker. Och Godwin förstod snart, att en regering, om det så också vore en av jakobinernas 'en odelbar republik', aldrig skulle kunna genomföra den nödvändiga sociala kommunistiska revolutionen; att en revolutionär regering, på grund av dess ställning som en vaktare av staten, och de privilegier varje stat har att försvara, snart blir ett hinder för revolutionen. Han förstod och proklamerade öppet den idéen, att för att revolutionen skulle kunna triumfera, måste man först bli fri från tron på lagen, auktoriteten, ordning, egendom och andra institutioner som nedärvt från örgångna tider då deras förfäder voro slavar." (Krapotkin).

Alla statens intellektuella yttringar och verksamhet finna vi uttryckt i dess lagstiftning. Men aldrig kan det beslutas en enda lag i parlamentet, som vänder sig mot det bestående systemets grundval, mot auktoriteten som är förkroppsligad i staten, eller mot de bestående egendomsförhållandena. Ty statens sista maktord, dess militäristiska organisation, är ständigt den sista och utslagsgivande trumfen, som den genom parlamentarismen och hoppet på denna, förslavade och energilösa folkmassa måste underkasta sig.

Godwin underkastar lagarna en mördande kritik. Varje rättsfall kräver egentligen en lag för sig själv, om det skall vara lagar, ty den ena människans handling är aldrig lik den andra, har aldrig samma grad av nytta eller skada.

ner samvetsfriheten, men för övrigt tillåter statens inblandning i alla möjliga andra angelägenheter, således proklamerar ofriheten på dessa områden, är allt annat än frihet! Den är en karikatyr av sig själv, och måste vara orimlig i sitt väsen och framgångssätt.

Över huvud taget verkar statens ingripande blott störande och hämmande och skadligt. Godwin förkastade varje straffsystem, varje statlig bestraffning långt innan den humanitära kriminalvetenskapen kom till samma resultat. Gående ut från de ovan anförda grundsatserna, från att människorna i det allra väsentligaste äro varandra lika och att det enda botemedlet mot sociala skavanker låg i friheten, påvisade han, att varje ingripande från statens sida i individens personliga handlingar icke kunde göra en antisocial handling ogjord och att statens ingripande heller icke söker förebygga den, att det enda målet för det statliga ingripandet är att tillfoga individen kval. Nu är det emellertid ett faktum, som bekräftats av de noggrannaste undersökningar, att ju hårdare och oförsonligare man tillfogar den så kallade förbrytaren smärta, desto mera förstocket och hårdnackat fortsätter han med att framhärda i sina antisociala handlingar. Hans karaktär fördärvas genom straffen. De beröva honom varje karaktärsfasthet, varje egenskap som kunde göra det möjligt för honom att försona sig med samhället. Kort sagt: varje straff korrumpierar alla etiska egenskaper hos människan.

D:r Eltzbacher kallar Godwin i sitt verk "Anarchismus" för en eudemonist, d.v.s. en representant som företräder den åskådningen, att det högsta goda är jordisk lyckalighet, att lyckan bör vara den reglerande principen för all verksamhet, och att en handling må betraktas vara rätt eller orätt om den befördrar hela mänsklighetens lycka eller icke.

Regeringen, regeringen som institution, som princip, är något heligt och oantastbart för de flästa människor. Vanan att alltid se regeringen höjd till skyarna, framställd som absolut nödvändig, som en institution, utan vilken alla samhällsband skulle falla sönder och alla komma i öppet krig med alla, har gått människorna så i blodet från barndomen, att de över huvud taget icke befalla sig med att reflektera över sanningen av dessa påståenden. Regeringens nödvändighet blir ett postulat, som icke behöver bevisas.

Regeringens makt imponerar på massan och injagar fruktan. Men massan ser icke, att just denna dess egen fruktan och respekt är orsaken till regeringens makt. Regeringen är mäktig därför att folket låter den behålla makten. Regeringen är hög så länge folket finner sig i att vara lågt, den är stark så länge folket tror sig vara svagt, den är vis så länge folk finner sig i att applådera dess

Till alla andra bördor sällade sig nu också ett andra äktenskap med änkan Clairmont, som födde honom två barn. Denna kvinna besatt en allt för stark härskarsjuka för att kunna skapa den lyckokänsla kring Godwin, som varje man längtar efter i äktenskapet. Och säkert är, att Godwin med detta äktenskap avslutade sin verksamhet för ideella principer.

All hans tid och all hans kraft slukades av existenskampen. Den litterära verksamhet han hädanefter bedrev var beräknad uteslutande på att förskaffa bröd åt familjen.

Litet längre fram grundade Godwin en bokhandel som avkrävde honom sju långa års tungt arbete. Men även denna affär blev i det närmaste en missräkning. Mer än en gång blev han hjälpt av sina vänner, men det nyttade ingenting. Det dagliga slitet, bekymren och omsorgerna slukade all hans tid och det blev ingen ro till självständig, skapande verksamhet. Sina sista trettio år tillbrakte Godwin i ständig kamp med ekonomiska bekymmer, vilka hotade att fullständigt slå honom till marken.

Och egentligen gjorde de det också. Ty ända dithän kom det, att den forne rebellen och regeringshataren Godwin genom sina vänners förmedling lät förskaffa sig ett litet regeringsämbete, en sinekur som någon slags underordnad tjänsteman vid skattkammaren. Det vill säga att han fick titel, husrum och lön utan vederlag. De sista tre åren av sitt liv åt han sålunda regeringens nådebröd.

Det är något tragiskt i detta öde. En man med överlägsna andliga krafter, med en djärvhet och följdriktighet i sitt tänkande, underkastar regeringsinstitutionen en så genial och nedgörande kritik som den aldrig förr, kanske heller icke senare varit för. Regeringen är det värsta onda i samhällslivet, som måste bekämpas och övervinnas – och denna människa drives, efter en förtvivlad trettioårig kamp, som bryter hans stolthet och hans personlighet, till att äta den institutions nådebröd, som han bekämpat som en dödsfiende!

I sitt huvudverk, som för alltid vill komma att göra författarens namn ryktbart, pekar han på det fördärvliga inflytande som löneförhållandena utövade på arbetet och på människornas karaktär. Och han själv nödgades bita i detta sura äpple: ett lejon blev dödstrött och erbjöd sina fiender en svaghetsansblick! Sällan har staten haft större anledning att triumfera, säger Ramus.

Godwin var måhända ingen kämpenatur och hade heller ingen böjelse för matyrskapet, men i sitt innersta jag förblev han trogen de idéer som han utkastat i sitt stora huvudverk. Åtskilliga privatbrev till olika vänner och förtrogna visa, att han fortfarande vid sin död betraktade auktoriteten och regeringen som mänsklighetens största olycka och fiende, fast han med sammanbitna läppar måste sluta sig med sina tankar inom sig själv.

Godwin dog den 7 april 1836, 80 år gammal.

människor i kriget för sina egna intressen och därmed blir den direkta orsaken till hela folks undergång, men även i fredstid göra regeringarna allt annat än befordra sina undersåtars väl.

Man är så snart beredd att förklara, att de dåliga förhållandena, som människorna leva under, äro oundgängliga och en följd av människans fördärvade natur. Det förhåller sig alldeles motsatt, förklarar Godwin. Den mänskliga naturen är nästan uteslutande en produkt av de omgivande förhållandena, av miljön och lasterna; frivoliteten, gemenheterna äro ingenting annat än en spegelbild av de härskande maktförhållandena och samhällsinstitutionerna. Förbättra samhällsförhållandena och ge människorna plats till fri utveckling under gynnsamma förhållanden, så försvinner laster och gemenheter.

Som grundlag och som högsta sociala princip satte Godwin rättfärdigheten. Rättfärdigheten är visserligen för vår tid ett synnerligt svagt och obestämt begrepp; men för att förstå Godwin, måste vi först lära oss förstå vad han menar med rättfärdighet, och då skall det icke längre bli oss så svårt att acceptera denna ståndpunkt. Godwin bygger icke sitt begrepp om rättfärdighet på filosofiska abstraktioner, men håller sig till de konkreta, sociala företeelser, som vi i allmänhet beteckna som rättfärdighet. Här finner han sig icke längre på spekulationens hala is och når därför också fram till denna slutledning: Rättfärdigheten är den basis för våra handlingar som i varje avseende tillför totaliteten af samfundsmemmar ett maximum av lycka.

Men "rätt" är något annat än rättfärdighet. Människan har inga naturliga rättigheter eller mänskliga rättigheter, allt som omger henne är resultat av maktförhållanden, under vilka människorna böja sig allt efter sina ställningar. Den "rätt" eller de "rättigheter" som staten förlämnar folket, äro ständigt byggda på förnekandet av andra "rättigheter", över vars värde eller ickevärde icke den enskilde individen har någon "rätt" att bestämma, och i vilka staten ingen "rätt" har att inblanda sig. Ett samhälle utan de statligt tillåtna rättigheterna skulle utveckla sig fritt och otvunget och olikartat i hela sin kollossala mångfaldighet och variation; ett samhälle med statligt garanterade "rättigheter" garanterar det sociala livet bara. en enda manifestationsyttring, medan varje annan måste omkomma eller fresta en bekymmersam tillvaro.

Endast friheten kan garantera människorna den sunda naturliga utvecklingen. Den glider med mild hand över alla störande inskränkningar, och dessa försvinna från det sociala livets område. Men det måste vara den sanna friheten, den frihet som icke känner någon halvhet, icke känner något tvång. En frihet, som exempelvis den som finns i våra konstitutionella stater, som erkän-

de förutsebara dåliga följderna av hörsamheten äro mindre än de förutsebara dåliga följderna av motståndet." Men han tillfogar: "Undersåtarnas plikt till hörsamhet går blott så långt och icke längre, som deras intresse, emedan nyttans högsta princip icke härleder från andra högre grunder utan är själv den enda och fullt tillräckliga grunden för varje handling." Omkring Bentham slöt sig med tiden en hel rad politiska och ekonomiska skriftställare, som utövade ett stort inflytande på samtiden.

Principen om den individuella friheten surrade omkring i den atmosfär, som Godwin andades och verkade i. Men ingen av alla dessa hade vågat att föra sina teorier ut till den yttersta ändpunkten, ingen hade tillräcklig djärvhet eller tillräcklig tankekraft att göra den sista operationen och definitivt bortamputera den fördärfliga staten från sitt politiska system, ingen förr än Godwin.

Man kan således betrakta Godwin som slutresultatet av den utvecklingskedja, som vi kunna iakttaga hos de individualistiska skriftställare som gjorde sig märkbara i tiden. Och dock behövdes det en så historisk tilldragelse som den franska revolutionen för att lyfta hans själ upp till en klar överblick över det genomruttna samfundet och upptäcka dess största kräftska i regeringsinstitutionen.

I "Anarkism och modern vetenskap" sammanfattar Krapotkin sitt omdöme om Godwin på följande sätt:

"Godwin var den förste till att framlägga idéerna om anarkistisk kommunism. Med 'politisk' rättfärdighet menade han förverkligandet av moralens och sanningens principer i samfundslivet. Han visar i sitt arbete, att en regering sedan genom sin existens – genom sin natur – står i vägen för utvecklingen av moraliska seder, så också privat egendom, och han förutser en tid, då var och en, fri från tvång och handlande i enlighet med sin egen fria vilja, skall komma att handla och verka för samhällets bästa – alla ledda i sitt handlande av det rena förnuftets princip."

"Politik" var för Godwin icke det snöda schackrandet om materiella intressen i de lagstiftande församlingarna. Politik var för honom hela den väldiga rörelsen i det sociala livet, människornas ömsesidiga förhållande till varandra och till de samhällliga institutioner, som de upprättade till gemensam nytta, individens moraliska förhållande till sina medindivider, vilket tillsammans bildade samhällets moral i det levande livet. I staten ser han samfundets och moralens största fiende och därför går han direkt till anfall mot denna. Godwin påvisade att våldet varit varje regeringens jordemor och att kriget var dess löpbanas höjdpunkt. Icke bara att regeringarna offrade millioner och åter millioner

II.

Tidsmiljö och idéer.

För att rätt förstå hur Godwin kunde komma till en så djärv negation av staten, av egendomsprincipen, av de bestående institutionerna över huvud taget, torde det vara lämpligt att i korthet erinra om den tidsmiljö i vilken han levde och verkade.

Under den senare hälften av det adertonde århundradet gjorde sig den radikala individualismens förkämpar starkt gällande inom filosofien och den nationalekonomiska litteraturen och satte en stark prägel på hela det intellektuella livet. Den åskådningen gjorde sig allt mera gällande, att man medelst förnuftet hade att ut från den mänskliga naturen fastställa samhällslivets oföränderliga grundsatser och därefter finna ut de regler som skulle vara gällande för stat och rätt.

Ut från denna synpunkt restes det en allt hänsynslösare kritik mot alla bestående institutioner, stat, kyrka, förvaltning, ekonomiska förhållanden etc. Denna kritik, som i allmänhet led av en viss skuggrädsla för att draga ut konsekvenserna av det egna resonemanget, utlöstes till slut i den allra radikalaste negation av den bestående ordningen. Godwin fruktade icke för att föra sina reflektioner till den slutgiltiga konsekvensen, och i "politisk rättfärdighet" nådde han fram till anarkismen.

Bland de mest bemärkte skriftställare, som företrädde den radikala individualismen i England, märkes först och främst Priestlye, dissenterpredikant och berömd kemiker. Han lärde att människan var ett av Gud skapat väsen med möjlighet att bli allt fullkomligare och därför allt lyckligare. Människans strävan efter lycka förde till upprättandet av ett ömsesidigt fördrag och till upprättandet av staten. "Man lever i samfund för den ömsesidiga fördelens skull; därför är samfundsmedlemmarnas nytta och lycka den måttstock efter vilken varje staten berörande fråga måste definitivt avgöras... All makt i staten stammar från folket och regeringens upphöjda mål är det allmännas väl. Därför har folket självbestämmanderätt och kan genom revolution genomföra

en önskad författningsreform." Regeringen skulle blott vara folkets tjänare, icke dess herre och behärskare. Som motto till ett arbete satte han: "Ingen skall vara herre på jorden, ty blott en är Herre, nämligen Kristus själv." En slags anarkism med religiös motivering, som samtidigt upprätthöll regeringen som en slags tjänande institution!

Vidare märka vi bland de radikala individualisterna en annan dissenterpredikant, Richard Price, som står Priestley tämligen nära. Dock framhävde han i ännu starkare grad än den förre begreppet om individens frihet. Frihet betydde enligt Price individens autonomi, individens ledning genom sig själv, medan andras ledning av individen är slaveri. "Skall den borgerliga friheten kunna kallas fri, så måste den vara folkets skapelse och ha sina rötter i folket. En sådan regering föres under folkets ledning och har endast folkets lycka till mål. I den fria staten är var och en sin egen lagstiftare. Alla skatter äro fria gåvor till den offentliga tjänsten: Alla lagar äro förhållningsregler som äro fastställda genom allmän överensstämmelse till människornas skydd och säkerhet. Om däremot lagarna blott härstamma från några människor eller från några grupper av människor, så betyder en sådan regering ingenting annat än slaveri."

Han negligerade icke staten direkt, men han vände sig instinktivt mot den, då han kände att den var ett allvarligt hinder för den mänskliga individualitetens utbildande och för den fria sociala verksamheten. Han ville att man skulle sträva efter att reducera statens funktion. Price delade med de övriga radikala individualisterna den blindhet, som icke såg, att staten var det värsta hindret för den fria individualiteten, som de alla ville, och han som de andra saknade den fulla förståelsen av att det icke kunde givas någon frihet så länge den tvångsinstitutionen bestod; eller att staten aldrig kan bli någon institution som kan befrämja friheten, därför att den är byggd på ofrihet.

Den berömdaste av skriftställarna i denna grupp av radikala individualister är den ännu i vår tid namnkunnige Thomas Paine (född 1737). Mest bekant är han som förkämpe för Amerikas oavhängighet och för införandet av republiken, visserligen en annan republik än den som nu är lika så frihetsförtryckande som någon monarki. "Samhället", säger han, "gör för sig själv allt det som man tillskriver regeringen; regeringen är icke nödvändig annat än till hjälp i de fall där samhället och civilisation icke bekvämt räcker till." – Regeringen är ingenting annat än ett nationalutskott, som handlar ut från samhällets principer. – Ju högre civilisationen utvecklar sig, desto mindre behöver samhället någon regering. – Samhället och regeringen ha vitt skilda uppkomstkällor. Samhället uppstod till följd av våra behov, regeringen till följd av vår dålighet. Samhället är i alla fall en seger, regeringen är i bästa fall bara ett nödvändigt ont.

Paines tankegång är, som man ser, ofta motstridande och oklar, men hans skrifter andas en djup människokärlek. "Mitt fädernesland är världen", sade han, "min religion: att göra gott!"

Trots denna antistatistiska tendens i hans verk, framkom han dock senare med ett stort anlagt reformförslag, där staten tilldelades en stor roll. Detta verk utkom dock först efter Godwins "Politisk rättfärdighet" och kunde således icke ha påverkat denne. Därför har det heller inget intresse för oss i detta sammanhang.

Edmund Burke utgav sin första skrift år 1756: "Ett försvar för det naturliga samfundet; eller en blick öfver det eländestillstånd och det onda som framgår för mänskligheten ur varje artificiellt samfund." Detta arbete var en "glänsande framställning av den anarkistiska logiken och världsåskådningen, framställd med en kritisk skärpa och ovederläggbarhet, som ännu icke överträffats. Med de klaraste, genomskädligaste bevis blev auktoritetens skuldregister upprullat. Varje regeringssystem, despotism, kungadöme, konstitutionell monarki, demokrati och republik, blev underkastat en övertygande analys, ur vilken den fria individens naturenliga, icke konstlade levnadssätt, den samhälleliga gemenskapen, alltså anarkien, segrande framgick." (Ramus).

Detta arbete utkom anonymt och Burke kom sedan att gå helt andra vägar än anarkismens, vilket naturligtvis icke det ringaste förminskar värdet av arbetet som sådant.

Adam Smith skrev förutom sina nationalekonomiska arbeten, som skaffat hans namn världsrykte, också en moralteori för humanitärt och socialt gemenskapsliv, som av många skattas som hans mest betydande arbete och som har gett anarkismen mångt argument på hand. Till och med Krapotkin anför detta arbete i sitt verk om "Anarkismens moral" och tar det till intäkt för sin åskådning.

Den störste av Englands radikala individualister är måhända Jeremiah Bentham. Från honom har John Stuart Mill fått sina starkaste impulser. Bentham är huvudrepresentanten för "utilitarismen", läran om den allmänna nyttan, som uppställer som grundläggande axiom denna teori: Det största möjliga antalets största möjliga lycka är måttstocken för rätt och orätt. Bentham ville reformera den moraliska världen genom att få denna teori antagen. I varje enskilt fall måste naturligtvis individen själv avgöra vad som var mest nyttigt för det största antalet och låta sina handlingar påverkas därav. Härigenom blev han en förkämpe för individens suveränitet och utan att själv märka det en förkämpe för anarkism. Han menar visserligen, att det måhända vore bäst för medborgarna "att vara regeringen hörsam... så länge